

Maciej Tokarski

MSSF dla MŚP przejawem procesów harmonizacji i standaryzacji rachunkowości

Ekonomiczne Problemy Usług nr 62, 321-330

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MACIEJ TOKARSKI

Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu

MSSF DLA MŚP PRZEJAWEM PROCESÓW HARMONIZACJI I STANDARYZACJI RACHUNKOWOŚCI

Wprowadzenie

Rachunkowość jako nauka ma bogatą historię i szczególne miejsce we współczesnym systemie nauk ekonomicznych oraz zarządzania. Postępujący proces globalizacji gospodarki przynosi potrzebę harmonizacji rachunkowości. Wyrazem tego jest między innymi ustanowienie międzynarodowych standardów rachunkowości i nowelizacja polskiego prawa o rachunkowości. Regulują one coraz to nowe zagadnienia, wynikające z konieczności zbliżenia rachunkowości do rozwijającego się rynku kapitałowego. Ponieważ stopień szczegółowości zasad prowadzenia rachunkowości w różnych krajach jest różny, przeto narodziło się dążenie do standaryzacji zasad rachunkowości w celu harmonizacji przepisów na świecie. 9 lipca 2009 roku opublikowano MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw. Jest on samodzielnym dokumentem (niewchodzącym w skład MSSF) obejmującym zasady rachunkowości analogiczne do pełnego zestawu MSR/MSSF w wersji uproszczonej, dopasowanej do potrzeb mniejszych jednostek. Na razie Polska nie zdecydowała się na jego przyjęcie. W artykule zaprezentowano główne założenia standardu oraz potencjalne korzyści z jego przyjęcia.

1. Koncepcje rachunkowości na świecie

Na świecie ukształtowały się w ewolucyjny sposób dwie odmienne od siebie filozofie rachunkowości¹:

- rachunkowość typu kontynentalnego (m.in. Niemcy, Francja, Austria, Belgia, Hiszpania, Włochy, Szwajcaria, kraje skandynawskie, Polska, Czechy, Węgry, Japonia);
- rachunkowość typu anglosaskiego (m.in. Wlk. Brytania, USA, Kanada, Australia, Nowa Zelandia, a także po części Holandia).

Podstawowe różnice pomiędzy nimi przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 2

Podstawowe różnice pomiędzy rachunkowością typu kontynentalnego a rachunkowością typu anglosaskiego

System kontynentalny	System anglosaski
Podejście prawne, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego	Podejście ekonomiczne
Duże znaczenie kredytodawców	Orientacja na rynek kapitału
Duży wpływ prawa podatkowego	Duże znaczenie informacji dla inwestorów
Postawa konserwatywna, unikanie ryzyka	Postawa otwarta na ryzyko
Kodeks handlowy	Common Law
Plany kont	Założenia koncepcyjne
Zasada ostrożności	Standardy rachunkowości
	Duże znaczenie środowiska ekspertów
	Przewaga zasady współmierności
	Przewaga treści nad formą
	Zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu (True & Fair View)

Źródło: A. Jaruga, *Systemy regulacji rachunkowości a międzynarodowa harmonizacja i standaryzacja w: Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. Jaruga, C.H.Beck, Warszawa 2002, s. 4.

Istnieją dwa podstawowe systemy rachunkowości o charakterze ponadnarodowym, tj. międzynarodowe standardy rachunkowości oraz standardy amerykańskie rachunkowości.

¹ *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. Jaruga, C.H.Beck, Warszawa 2002, s. 4.

Międzynarodowe standardy rachunkowości MSR (*International Accounting Standards, IAS*) wspierają swoimi założeniami koncepcyjnymi system rachunkowości kontynentalnej. Zorientowane na rynek i instytucje kredytowe, preferują stabilność działalności gospodarczej, bazują na szczegółowej kodyfikacji prawa bilansowego odnośnie do zasad, metod i technik rachunkowości, struktur informacyjnych, sprawozdań finansowych, zasadzie nadrzędności prawa nad faktami, konserwatywnie i ostrożności, ścisłym powiązaniu prawa bilansowego z prawem podatkowym itd.

Założenia koncepcyjne MSR zawężają swoje cele jedynie do sprawozdawczości finansowej. Sprawozdania finansowe sporządzone w takim celu spełniają podstawowe potrzeby większości użytkowników, ponieważ prawie wszyscy użytkownicy sprawozdań podejmują decyzje gospodarcze, dotyczące na przykład:

- kupna, utrzymania lub zbycia inwestycji,
- oceny sposobu zarządzania i ochrony majątku przez kierownictwo jednostki oraz jego odpowiedzialności,
- oceny zdolności jednostki do wypłacania wynagrodzeń oraz realizacji innych świadczeń na rzecz pracowników,
- oceny zabezpieczenia udzielonych kredytów i pożyczek, określenia polityki podatkowej itd.

Sprawozdanie finansowe sporządza się zgodnie z modelem rachunkowości opartym na zasadzie kosztu historycznego i na koncepcji zachowania kapitału nominalnego.

Użytkownicy MSR nie mają możliwości swobodnego doboru koncepcji, zasad i metod rachunkowości innych niż bazujące na koszcie historycznym i koncepcji kapitału nominalnego: takich ograniczeń nie ma w US GAAP.

Amerykańskie standardy rachunkowości (*Generally Accepted Accounting Principles, US GAAP*) wspierają swoimi założeniami koncepcyjnymi rachunkowość typu anglosaskiego. Przyjmują prawdziwy i wierny wizerunek finansowy firmy jako nadrzędny cel rachunkowości, są zorientowane na rynek kapitałowy i inwestorów, zakładają dominację treści nad formą i regulacjami prawa bilansowego, preferują ryzyko w działalności gospodarczej.

Celem rachunkowości jest pomiar zasobów będących własnością podmiotu i wyrażanie ich w jednostkach pieniężnych, rejestrowanie zmian wielkości tych zasobów dokonywane okresowo, a także odzwierciedlenie wiarygodności i roszczeń podmiotu w stosunku do otoczenia. Natomiast celem sprawozdawczości finansowej jest dostarczanie informacji dla teraźniejszych i potencjalnych inwestorów, wierzycieli oraz innych użytkowników podejmujących racjonalne decyzje inwestycyjne, kredytowe itp. Założenia koncepcyjne US GAAP dosyć szczegółowo interpretują cele rachunkowości oraz sprawozdawczości finansowej i eksponują je od strony informacyjnej. W założeniach przyjmuje się, że sprawozdawczość finansowa jest elementem rachunkowości, dostrzega się jednak różnice w tych celach (szerszy

zakres informacji, jaki powinna dostarczać użytkownikom rachunkowość). Rachunkowość ma dostarczać informacji wszelkim użytkownikom, natomiast sprawozdawczość koncentruje się raczej na użytkownikach zewnętrznych.

2. Harmonizacja i standaryzacja rachunkowości

Harmonizacja jest skierowana na ograniczenie stosowanych praktyk rachunkowości przez określenie takiego ich zestawu, w ramach którego firmy mogą dokonywać wyboru ewentualnych rozwiązań dotyczących określonych zasad rachunkowości². W rezultacie zakres możliwych różnic między firmami jest łatwy do zidentyfikowania. Inaczej mówiąc: jest to proces redukcji różnic w sprawozdawczości pomiędzy poszczególnymi krajami – oznacza proces zwiększenia porównywalności praktyk rachunkowości przez ustalenie zakresu ich zróżnicowania.

Standaryzacja rachunkowości powoduje stosowanie przez wszystkie organizacje gospodarcze (np. spółki giełdowe), takich samych albo zbliżonych praktyk rachunkowości, czyli jej efektem jest ujednoczenie zasad rachunkowości stosowanych w różnych krajach przez wszystkie organizacje gospodarcze. Standaryzacja jest kojarzona z narzucaniem sztywnego i wąskiego zestawu reguł.

Harmonizacja przepisów i standardów rachunkowości nie kończy się na zastosowaniu dyrektyw. Jest to proces ciągły, dostosowujący regulacje prawne do zmieniających się warunków gospodarowania.

3. Przyczyny i uwarunkowania standaryzacji sprawozdawczości finansowej

Jedną z głównych przyczyn postępowania procesu zarówno standaryzacji, jak i harmonizacji zasad rachunkowości jest globalizacja, rozwój rynków kapitałowych – czyli potrzeba ustalenia jednolitych zasad rachunkowości w celu zwiększenia porównywalności sprawozdań finansowych organizacji gospodarczych – także sprawozdań zapisanych i przetwarzanych w formie elektronicznej, np. stworzenie i zastosowanie standardu elektronicznej sprawozdawczości finansowej (np. XBRL) było koniecznością w aspekcie stosowania zasad ładu korporacyjnego (zwiększenie przejrzystości i porównywalności informacji sprawozdawczej), a także w aspekcie istnienia globalnej sieci – Internetu (bieżący, równoczesny dostęp dla wszystkich interesariuszy organizacji, do wszystkich ujawnionych informacji itp.). Zwiększający się wraz z rozwojem rynku kapitałowego popyt na informacje finansowe oraz

² C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon, *International Financing Accounting. A Comparative Approach*, Pitman Publishing, Londyn–San Francisco–Kuala Lumpur–Johannesburg, 1998, s. 116.

powstawanie ponadpaństwowych (międzynarodowych) korporacji gospodarczych, z którymi związany jest międzynarodowy przepływ kapitału i transfery zysku, wymusza potrzebę zapewnienia:

- porównywalności danych rachunkowych w czasie i w przestrzeni (krajowej i międzynarodowej),
- jednoznacznej interpretacji informacji finansowych, których źródłem jest rachunkowość,
- rzetelności i wiarygodności danych księgowych.

Do innych czynników standaryzacji i harmonizacji zasad rachunkowości zalicza się również:

- regionalizację gospodarki światowej,
- rozwój regionalnych ugrupowań gospodarczych (UE, NAFTA itd.),
- globalizację rynków kapitałowych,
- powstanie i rozwój ponadnarodowych korporacji,
- potrzeby Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, giełd i inwestorów odnośnie do porównywalnych sprawozdań finansowych,
- procesy prywatyzacji na świecie,
- potrzeby unifikacji i porównywalności informacji finansowych z podmiotów gospodarczych,
- wzrost zapotrzebowania na porównywalne sprawozdania finansowe, szczególnie spółek notowanych na zagranicznych giełdach,
- powstanie i ewolucję dwóch odmiennych modeli rachunkowości, tj. rachunkowości kontynentalnej oraz rachunkowości anglosaskiej.

Harmonizacja rachunkowości w skali międzynarodowej wydaje się konieczna, choć niezwykle złożona i trudna do wprowadzenia. Potrzeba porównań międzynarodowych, a także możliwość poznania, wykorzystania i rozpowszechnienia najbardziej rozwiniętych koncepcji i wdrożeń praktycznych spowodowała powołanie organizacji zajmujących się formułowaniem ujednoliconych pojęć i reguł rachunkowości na skalę międzynarodową. Problemem harmonizacji rachunkowości w skali międzynarodowej i ujednoliceniem procesu sprawozdawczości zajmują się międzynarodowe organizacje rachunkowości, a wśród nich³:

- Unia Europejska za pośrednictwem Dyrekcji Generalnej,
- Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB – *International Accounting Standards Board*),
- Międzynarodowa Federacja Księgowych (IFAC – *International Federation of Accountants*), a w szczególności Rada Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej (międzynarodowe wytyczne rewizji finansowej wyda-

³ Z. Messner, J. Pfaff, *Podstawy rachunkowości finansowej*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2010, s. 22.

wane są przez Międzynarodowy Komitet Zawodowych Norm Rewizji Finansowej (IAPC – *International Auditing Practices Committee*),

- Konsorcjum XBRL – skupiające organizacje księgowe i instytucje finansowe powstałe w celu utworzenia jednolitego standardu wymiany, interpretacji, analizy i prezentacji szeroko pojętych sprawozdań gospodarczych (zarówno finansowych, jak i niefinansowych),
- pozostałe organizacje, takie jak np.: organy ONZ m.in. ISAR, czyli grupa robocza ekspertów ds. międzynarodowych standardów rachunkowości i rewizji finansowej działająca przy Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD), a także Organizacja ds. Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz Europejska Federacja Ekspertów Rachunkowości.

Największy wpływ na harmonizację przepisów o rachunkowości w krajach europejskich wywarły:

- dyrektywy Rady Unii Europejskiej,
- Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości IASC – *International Accounting Standards Committee*,
- Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości.

4. Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) dla małych i średnich przedsiębiorstw

Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB) wydała Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (MSSF dla MŚP, ang. *IFRS for SMEs*).

IASB dostrzegła potrzebę stworzenia standardu rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw i podjęła prace w tym kierunku. W listopadzie 2008 roku opublikowany został „końcowy raport grupy ekspertów *System rachunkowości dla małych przedsiębiorstw – rekomendacje i dobre praktyki*. Natomiast 9 lipca 2009 roku opublikowano MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw⁴. Jest on samodzielnym dokumentem (niewchodzącym w skład MSSF) obejmującym zasady rachunkowości analogiczne do pełnego zestawu MSR/MSSF w wersji uproszczonej, dopasowanej do potrzeb mniejszych jednostek.

MSSF dla MŚP składa się z 34 rozdziałów, które obejmują łącznie około 230 stron. Standard ma strukturę tematyczną nadającą mu formę instrukcji. Dodatkowo Rada dołączyła do standardu dwie broszury uzupełniające. IASB nie definiuje jednoznacznie małych i średnich przedsiębiorstw. RMSR określiła jedynie, że standard ten został stworzony dla podmiotów niemających statusu zainteresowania publicz-

⁴ Standard *IFRS for SMEs* jest dostępny na stronie internetowej IASB www.iasb.org.uk.

nego, a publikujących sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia dla użytkowników zewnętrznych, którymi mogą być m.in.: agencje ratingowe czy kredytodawcy. Zakres stosowania standardu rozciąga się również na jednostki sektora prywatnego nastawione na zysk, do których należą organizacje charytatywne, fundacje nieprowadzące działalności zarobkowej, organizacje kościelne i inne⁵. IASB w standardzie nie określiła żadnych kryteriów ilościowych określających MŚP (odnośnie do przychodów czy też średniorocznego zatrudnienia). Te kwestie pozostawiła do ustalenia władzom poszczególnych państw. Natomiast istotną cechą MSSF dla MŚP jest to, że jednostka, która zdecyduje się na wdrożenie standardu, będzie zobowiązana do jego stosowania we wszystkich jego aspektach. Ponadto IASB nie określiła daty wejścia w życie standardu, pozostawiając decyzje w tym zakresie władzom poszczególnym państw.

MSSF dla MŚP opisuje zasady rachunkowości w zakresie analogicznym do tych, które znajdują się w pełnej wersji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, jednak zawierające szereg uproszczeń dla swoich odbiorców. Uproszczenia te dotyczą zarówno ujmowania, jak i wyceny poszczególnych składników majątku spółki.

Ogólne zasady ujmowania i wyceny zawarte w MSSF dla MŚP opierają się na *Założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych MSSF*. Zgodnie z MSSF dla MŚP spółka ujmuje dany składnik w sprawozdaniu finansowym, jeżeli:

- istnieje prawdopodobieństwo, że jednostka uzyska przyszłe korzyści ekonomiczne związane z tą pozycją oraz
- pozycja posiada wartość godziwą lub cenę nabycia / koszt wytworzenia, które można wiarygodnie ustalić.

Ogólne zasady wyceny wymagają, aby przy początkowym ujęciu jednostka wyceniła aktywa i zobowiązania według kosztu historycznego, chyba że MSSF dla MŚP wymaga innego ujęcia. W przypadku późniejszej wyceny standard reguluje ją odrębnie dla następujących kategorii:

- aktywów i zobowiązań finansowych,
- aktywów niefinansowych oraz
- zobowiązań niefinansowych.

W przypadku aktywów i zobowiązań finansowych jednostki zasadniczo powinny dokonywać ich wyceny według wartości godziwej, chyba że standard wymaga lub dopuszcza stosowanie innej zasady (np. wg kosztu lub zamortyzowanego kosztu). Większość aktywów niefinansowych, które jednostka początkowa wyceniła według kosztu historycznego, wycenia się w późniejszym terminie w oparciu o inną podstawę wyceny, np. według wartości godziwej. Zobowiązania niefinanso-

⁵ W.A. Nowak, *MSSF dla małych i średnich jednostek – uchwalony*, „Rachunkowość” 2009, nr 9.

we wycenia się jako najlepszy szacunek kwoty niezbędnej do uregulowania zobowiązania na dzień sprawozdawczy. Należy zwrócić uwagę, że jednostce nie wolno kompensować aktywów i zobowiązań oraz przychodów z kosztami, o ile nie jest to wymagalne lub dopuszczalne przez standard.

Uproszczenia zawarte w standardzie mają na celu zmniejszenie pracochłonności oraz ułatwienie odbioru sprawozdań finansowych sporządzonych na podstawie tego standardu.

W warunkach polskich problem rachunkowości małych firm ujawnia się bardzo wyraźnie. Takim jednostkom proponuje albo prowadzenie pełnych ksiąg rachunkowych, albo stosowanie podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ewentualnie ewidencji przychodów.

Pełna księgowość oznacza wdrażanie modelu skomplikowanego i drogiego w obsłudze. Z kolei ewidencje podatkowe nadają się niemal wyłącznie do obliczeń podatkowych i nie dostarczają sensownej informacji o przedsiębiorstwie.

Na razie Polska nie zdecydowała się na przyjęcie MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw – nadal trwa dyskusja na temat zasadności jego wdrożenia, przy czym do niewątpliwych korzyści płynących ze stosowania globalnych standardów dla MŚP należałoby zaliczyć⁶:

- zwiększenie porównywalności informacji finansowych dostarczanych użytkownikom,
- zmniejszenie kosztów tworzenia i aktualizowania krajowych przepisów w zakresie sprawozdawczości,
- ułatwienie gromadzenia kapitału na forum krajowym i zagranicznym,
- ułatwienie wejścia jednostkom na publiczne rynki kapitałowe, gdzie obowiązują MSSF.

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla małych i średnich przedsiębiorstw jest dużym krokiem w harmonizacji i standaryzacji przepisów dla tego typu jednostek na całym świecie, a jego wdrożenie z pewnością doprowadziłoby do zwiększenia jakości i porównywalności informacji przekazywanych przez przedsiębiorstwa, jak również uwiarygodniłoby je w oczach instytucji finansowych oraz kontrahentów, przy czym zakres informacji generowanej przez rachunkowość MŚP musi umożliwić odwzorowanie jego głównych cech i być dostosowana przede wszystkim do możliwości prezentowanych przez jej odbiorców, np. w Wielkiej Brytanii opracowano oddzielne standardy dla mniejszych podmiotów (*Financial Reporting Standards for Smaller Entities*).

⁶ A. Tokarski, M. Tokarski, G. Voss, *Księgowość w małej i średniej firmie. Uproszczone formy ewidencji*, wyd. II zmienione, Cedewu, Warszawa 2010, s. 47–49.

Podsumowanie

Harmonizacja rachunkowości w skali międzynarodowej wydaje się konieczna, choć niezwykle złożona i trudna do wprowadzenia. Idealna sytuacja dla odbiorców informacji finansowych zaistniałaby wówczas, gdyby wszystkie podmioty gospodarcze na całym świecie stosowały jednolite koncepcje i zasady rachunkowości oraz opracowywały swoje sprawozdania finansowe zgodnie ze zunifikowanymi wzorcami i standardami, obowiązującymi we wszystkich krajach świata⁷. Z tego względu szczególnego znaczenia nabiera dalsza kwestia harmonizacji (standaryzacji) zasad rachunkowości, która trwa na bieżąco, gdyż harmonizacja przepisów i standardów rachunkowości nie kończy się na zastosowaniu dyrektyw. Jest to proces ciągły, dostosowujący regulacje prawne do zmieniających się warunków gospodarowania. Jednocześnie prowadzony jest proces ujednolicenia MSSF z regulacjami wynikającymi z amerykańskich zasad rachunkowości. Efektem tego procesu są już liczne zmiany wprowadzone do MSR oraz MSSF, a także zmiany dokonane w US GAAP (*Generally Accepted Accounting Principles* – Ogólnie Przyjęte Zasady Rachunkowości) przez amerykańską instytucję FASB (*Federal Accounting Standard Board* – Federalna Rada Standardów Rachunkowości) odpowiedzialną za kształtowanie standardów amerykańskich. Wszystkie te procesy prowadzą nieuchronnie do powstania jednolitego, ogólnoświatowego języka biznesu, który ma się przyczynić do swobodnego przepływu kapitału, a co za tym idzie – do dalszego rozwoju gospodarki światowej.

MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw, opublikowane w ostatecznej formie w połowie 2009 roku, zostały już przyjęte w 30 krajach. Komisja Europejska rozpoczęła konsultacje wśród państw członkowskich (w tym również w Polsce), sugerując stosowanie MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw, w celu modernizacji dyrektyw księgowych i/albo pozwolenia na opcjonalne stosowanie MSSF dla MŚP. Niewątpliwie standard jest dużym krokiem w harmonizacji i standaryzacji przepisów dla tego typu podmiotów na całym świecie, tym bardziej że firmy zaliczane do sektora MŚP coraz częściej uczestniczą w transakcjach międzynarodowych, stając się podmiotem zainteresowania światowych instytucji finansowych.

⁷ J. Turyna, *Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF, US GAAP, polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006, s. 13–14.

**IFRSs FOR SMEs AS THE MANIFESTATION OF HARMONIZATION
AND STANDARDIZATION OF ACCOUNTANCY**

Summary

Accountancy as a science prides in long history and occupies a special place in the contemporary system of economic and management sciences. Progressing process of globalization of economy brings about the need to harmonize the science of accountancy. The creation of international accountancy standards (IAS) may be perceived as signs of the process. The standards govern any new issues arising from the necessity of drawing closer the accountancy to the developing capital markets.

International Financial Reporting Standards (IFRSs) for small and medium enterprises (SMEs) were released on 9th July 2009. IFRS for SMEs constitutes a self-contained document (not included into IFRSs) covering accounting principles corresponding to the complete IAS/IFRSs set, however in its simplified version adjusted to the needs of smaller business entities. So far Poland has not decided whether to accept it. The article presents the main assumptions of the standards and their prospective benefits arising from their acceptance.

Translated by Maciej Tokarski